

oroligt än på länge. Om **America's British culture** skriver filosofen Russell Kirk påpassligt i en kort men lödig bok från det vitala förlaget Transaction publishers (122 s). Kirk som i orädd stil citerar Ortega y Gasset's iakttagelser om masskulturen och beklagar att klassiska böcker trängs ut vid skolor och universitet ger samtidigt ut **The Politics of prudence** (Intercollegiate Studies Institute, Bryn Mawr, PA, 304 s) där han i sökandet efter vad västerländsk karaktär är ställer upp en rad av sina egna

förebilder. Kirk hävdar att de få röster som 1945 pekade ut kulturkrisen som västerlandets nästa stora framtidsrisk fått mer rätt än de då kunnat ana. I en memoarbok kallad **Better than plowing** (Chicago university Press) ger den amerikanske nobelekonomen James M Buchanan en personlig bild av hur mödosamt hans eget uppbrott ur den vid krigsslutet rådande keynesianismen varit, men också en rad charmiga tankar om sådant som gör livet värt att leva.

KERSTIN HALLERT:

VÄLFÄRDSSTATENS JANUSANSIKTE

Jämfört med andra västländer saknar Sverige en självständig och livaktig litteratur i den genre som ryms inom ramen för begreppet civilisationskritik. Granskning sker men vanligen genom av regeringen beställda utredningar. Maktutredningen är ett exempel, Lindbeckkommissionens rapport ett annat.

.....
Meningen var ju att hjälpa människorna, inte att ta ifrån dem ansvaret. Helena Rivière. City University Press 1993

Utredningarna väcker hövligt uppseende på debatt- och ledarsidor, enskilda debattörer visas upp i TV inom ramen för avdelningen kuriosa.

Nationens värsting, Bo Södersten, understod sig att ifrågasätta att två miljoner människor i den privata sektorn i längden skulle kunna försörja drygt fyra miljoner understödstagare och offentliganställda. När hans begrepp "närmande och tärande" användes av Gunvor Hildén i Rapport för att illustrera ett resone-

mang, resulterade detta i 11 anmälningar till radionämnden som genast fällde programmet. Södersten själv karakteriserade – med all rätt – fällningen som en ny stor triumf för svenska verklighetsflykten och desinformationen. Han noterade särskilt att de mest spektakulära av anmälningarna kom från två kulturjournalister, Göran Greider och Peter Antman.

Svenska kultureliten kan inget om ekonomi, offentlig rätt eller svensk förvaltning.

TV står för grov vanskötsel av sin uppgift som kunskapsbildare. Det andliga klimatet karakteriseras av krav på tyst i klassen.

Förre radiochefen Olof Rydbeck erinrade i sina memoarer från 1991 om det uppseende han väckte när han i sent 60-tal undrade varför TV aldrig intresserade sig för så gigantiska makthavare som facket. Rydbeck förstod att han rört vid ett verkligt tabu "som om jag velat ifrågasätta den svenska demokratin".

Det är karakteristiskt att TV idag under krisen utkrävt individuellt ansvar endast av enskilda bankdirektörer. Vem kan glömma en kväll av indignerat moraliserande i TV 2:s Magasinet gentemot Nordbankens förre VD, Rune Barnéus, på direktlinje till Washington apropå dennes fallskärmsavtal. Samtidigt slapp den verkligt ansvarige, bankstyrelsens ordförande i Stockholm, den av Gunnar

Sträng upplärde Tony "Tiger" Hagström, minsta lokala påringning.

Förmånliga avtal och pensioner som en del av svenska nomenklaturans förmåner fanns inte tanke på att granska trots att det enligt radiolagen åligger etermedia att objektivt och kritiskt ägna sig åt granskning av samhället. Att vilja se Gud är som bekant att dö!

Aldrig heller att någon enda redaktionschef vid TV anmälts till radionämnden för försummelse mot den granskande uppgiften.

Under den tid jag verkat som TV-kritiker har jag otaliga gånger noterat att kunskaperna saknats för att de rätta frågorna ska kunna ställas de ansvariga. Detta var jag ensam bland TV-kritiker om att påpeka eftersom, typiskt nog, en TV-kritiker inte skulle intressera sig för samhällsfrågor och sällan gjorde det till följd av att TV-krönikörer inte rekryteras med kunskaper i dessa ämnen.

Helena Rivières bok är den första kartläggningen av hur vanliga journalister på de allmänna redaktionerna handskas med språket, detaljer och ämnen i det dagliga arbetet. Hon har valt att följa de artiklar som finns i de två stora rikstidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Hennes granskning har mötts med föga intresse. Hon har inte intervjuats i magasins- eller nyhetsprogram i TV. Hon är alltför utmanande redan i titeln, Erlandercitatet:

Meningen var ju att hjälpa människorna, inte att ta ifrån dem ansvaret.

Spaningen efter verkligheten bakom verkligheten är förankrad i professor Hans Zetterbergs projekt *Den svenska socialstaten*.

I mindre skala (180 sidor) är boken ett fältarbete som för tanken till Studs Terkel. Med sin bandspelare gav han sig ut i Chicagonatten.

Intervjuerna med vanliga vardagsmänniskor avslöjade att behårt auktoritära strukturer och hackordningar styrde deras liv bakom myten om amerikansk jämställdhet med en chans för alla.

Samma teknik att med vanligt folks upplevelser i skilda sammanhang komma bakom de officiella myterna och istället se den misär och förnedring som skapas genom ideologiernas tryck på människorna kännetecknar den franske sociologen Pierre Bourdieu. I vår har han kommit med en 900 sidor tjock fältstudie *La misère du monde*, spännande som en roman med ständiga anknytningar till litteraturen.

Här friläggs inte minst mediernas svek där de arbetar utifrån maktelitens normer. Är detta också fallet i Sverige?

Rivières studie avslöjar att så är fallet. Hon kartlägger ett samhälle där individerna med journalistikens hjälp används som byggstenar för offentliga sektorns pyramider.

Denna journalisternas consensus dis-

kteras aldrig journalister emellan. Att den möjligen är omedveten som oskulden själv ändrar inget i sak.

Det svåraste är snarare att se hur omedvetenheten vårdas. Facktidningen Journalisten har således nyligen givit stort och lovordande utrymme åt ett fackligt initiativ på Svenska Dagbladet. Tidningsledningen har avsatt ett antal dagar för ett projekt kallat Arbetslust. Detta handlar inte om medvetandegörande av språkbruk, ämnesbehandling eller andra övningar avsedda för större beredskap i den enskilde journalistens arbete. Kvaliteten på själva produkten, det som ska sälja tidningen, är inte meningen med kursen utan den sociala samhörigheten inom tidningen.

Som i vilken Minnesotamodell som helst samtalades timvis i grupper med utlämnande av de privata jagen. Detta, hette det, skulle öka effektiviteten på arbetsplatsen!

Omsorgerna uttrycker en kollektiv vi-anda som förvisso behövs på ett jobb men är inte en effektiv tidning den som levererar de mest genomtänkta produkterna?

Rätten till vår egen värdighet är också ett kapital i Rivières kartläggning. Hon undersöker hur det står till med rätten att säga nej, rätten att som hon uttrycker det med ett Lars Noré-citat "vara försummad".

Hennes exempel på hur svårt denna

rätt har att hävda sig är hämtade från artiklar om socialpolitiken, själv har jag noterat den inom kulturområdet. Vid en internationell granskning av Kulturrådets regionalpolitiska insatser skrämdes Europarådets delegater inför den fanatism som utmärkte omsorgsapparaten. Den franske observatören noterade den offentliga svenska besvikelsen över medborgare som visade ringa tacksamhet inför utbudet av rixskonserter, rixkustställningar, rixsteatrar i bygderna med den torra anmärkningen: – I mitt land är rätten att säga nej också en medborgerlig rättighet.

Rivière är särskilt suverän i till synes obetydliga uppgifter som när hon hittar en artikel i SvD av 16/3 1991 där ett projekt presenteras kallat IVÄG eller Intervention av äldre i Göteborg. Avsikten är att sjukgymnaster, arbetsterapeuter och sociologer ska skapa gemensam aktivitet när de äldre går ut, en apparat i samverkan mellan sjukhus, fritidsförvaltning och pensionärsorganisationer. Den offentliga välmeningens omsorger får alltså inte journalisten i fråga att ställa frågor å allmänhetens vägnar, det är poängen.

Rivière erinrar också om att den enda roll svenska folket gillar dvs där de känner sig starka och nöjda enligt maktutredningen är konsumentrollen. Som patienter, dagisföräldrar och elever kände de sig däremot i underläge trots formella medborgarrättigheter på dessa områden.

En artikel i DN 11/8 1992 handlar om lågstadieläraren Ingrid med en lön motsvarande en högt betald adjunkt. Hon uppmärksammas för att hon riskerar bli av med bidragsförskottet till sin son utan att kunna hoppas på bostadsbidrag eller nya inkomstprövade bidrag.

– Hon har inga sådana möjligheter, utropar DN som låter Ingrid skildra hur hennes son redan nu måste klara sig utan de dataspel hans jämnåriga kompisar har. "Den lilla marginal som man kan kalla nöjeskontot" försvinner. . .

Ingrid ställer en anklagande fråga om meningen är att kvinnorna framöver ska tvingas välja att göra abort om de tror att fadern inte kommer att ställa upp när nu samhället inte kan förlitas på som förskotterare av bidrag.

Reportern delar Ingrids indignation. Det är Rivière som ställer motfrågorna: är det rimligt att en kvinna så överlåter sitt jag och sin integritet till offentligheten så att när livet begåvar en med liv, en sorts skadestånd kan väntas från det allmänna?

Lika tänkvärd är DN-reportern som 28/7 1990 redovisar ett ungt pars klagan inför anordnad lösning på gigantiska självförvållade kontokortsskulder med existensminimum under fem år. De porträtteras som beklagansvärda för att inte längre ha råd med sommarstugan och för att behöva visa en fasad av att ha mer pengar än som finns.

Sambandet mellan egen prestation och den mängd pengar man förfogar över är upplöst, konstaterar Rivière men inte reportern.

Paret används alltså av den enskilde reportern för att till läsaren förmedla elitens syn på pengar: en sorts rättighet som samhället eller någon annan ska tillhandahålla. Här avslöjas just vad Södersten och Lindbeckkommissionen gång efter annan konstaterat: medvetenheten om den offentliga ekonomin är obefintlig.

Och vem har inte sett sparåtgärder i rutan omtalade till termen att någon drabbas. Aldrig talas om vem som istället räddas?

Varje tal om att spara genom att dra in minsta biblioteksfilial blir på samma sätt en omöjlighet genom att moteld läggs med TV:s hjälp där demonstrationerna visas i rutan.

I Sverige finns inte en maktens och systemets gisslan i stil med franska veckotidningen *Le Canard Enchaîné*. Rivières porträtt av det av omsorgsapparaten ideal drogade Massmediasverige är skoningslös journalistik i *Le Canards* anda. Vad sägs om hennes smakprov på maktens ogenerade janusansikte: dåvarande regeringen betalade ut en halv miljon

kronor till vart och ett av dödsbona efter de tolv politiker och statsjänstemän som i maj -89 omkom i flygolyckan i Oskarshamn. Detta var inget skadestånd eller ersättning för försummelse utan en skattefri gåva, en gest som inte väckte minsta uppseende i ett Sverige där arvingar annars måste betala en extremt hög arvskatt också om bedragare hunnit iväg med hela arvet (vilket Rivière har exempel på).

Hennes lysande exempelsamling med spännvidd från det absurda till de djupt upprörande äger sitt särskilda värde dock som isande påminnelse om journalisterna som marknadsförare av socialstatens ideologiska elitism.

Visserligen uppmärksammas inte hur ledarsidorna speglar de aspekter Rivière dragit fram men det är heller inte nödvändigt. Det oroande är nämligen att bara ledarsidan på en tidning har en daglig intern genomgång av idéer, ordval och faktaurval för mesta möjliga tydlighet i budskapet.

Rivière exempel visar vad följden blir: en skrämmande omedvetenhet bland journalisterna i det dagliga och därmed ingen som helst beredskap inför de stora förändringar Sverige nu står inför.